

Poznatky o keltském a středověkém rýžování zlata
v západní části Českomoravské Vysočiny (lokalita
Leskovice na Pelhřimovsku)

1. Úvod

Při bilancování činnosti hornického oddělení Národního technického muzea v Praze za poslední desetiletí vytyčil J. Majer (1987) mezi úseky, jimž nebyla na tomto pracovišti věnována dostatečná pozornost, montánní archeologický výzkum.¹ Vstříc tomuto požadavku jsou na tomto místě publikovány nové informace o rýžování zlata na Pelhřimovsku, konkrétně na lokalitě Leskovice, které jednak na tomto poli upřesňují a doplňují záslužnou průkopnickou práci J. Kudrnáče (např. 1971; tentýž 1973; 1977; 1978; 1985; přehledně 1982), prováděnou zatím na jihu, severovýchodě a ve středu Čech, jednak dávají příležitost zaujmout stanovisko k nepočetným písemným zprávám o získávání zlata, ze kterých vycházela regionální vlastivědná literatura s montanistickým zaměřením. V principu se chceme pokusit o řešení problematiky rýžování zlata na příkladě lokality Leskovice (o. Pelhřimov), a to prostřednictvím nových archeologických pramenů, rekognoskace terénu a lokalizace starších nálezů a z literatury známých terénních pozorování. Získané informace se pokusíme srovnat se současným stavem poznání počátků rýžování zlata v Čechách, jak bylo řadou badatelů vypracováno na základě písemných i archeologických pramenů. Toto srovnání platí za bezvýhodně nutné, neboť z prostoru západní části Českomoravské Vysočiny disponujeme s prameny, které mají do určité míry omezenou výpovědní hodnotu.

Západní část Českomoravské Vysočiny, především Pelhřimovsko, nutno počítat ve směru rýžování zlata mezi významné a neprávem opomíjené oblasti Čech, neboť na podkladě surovinové základny tohoto drahého kovu patří, řečeno slovy báňského

historika J. Litochleba (1980, 26) "k hlavním zlatonosným oblastem Čech."

Po metodické stránce zaslouží poznamenat, že česká montánní archeologie vykazuje badatelské výsledky teprve v posledních dvou desetiletích, především po objevu středověké úpravny zlaté rudy v Písku v roce 1967 (Kudrnáč - Huml 1969). Teprve potom došlo, především zásluhou J. Kudrnáče, k intenzivnímu archeologickému výzkumu rýžovišť zlata, např. sejpů v Modlešovicích a jinde, zlatodolů i úpraven zlatonosného křemene, lomů na drahé kameny (Kudrnáč 1985a; souhrnně k výsledkům archeologických výzkumů exploatačních míst ušlechtilých kovů srv. Kudrnáč 1982). V této době byla veřejnost seznamována s dosaženými výsledky v populárních publikacích a denním tisku, dále i v muzejních expozicích. Náplní činnosti montánní archeologie se stala také památková ochrana hornických archeologických objektů v terénu, kterou zabezpečuje Archeologický ústav ČSAV v Praze. Nedá se však říci, že česká montánní archeologie vznikla až koncem sedmdesátých let. Již v období mezi světovými válkami byly provedeny dva významné archeologické výzkumy montánního zaměření, sice na svou dobu ojedinělý výzkum lomů na vápencovou surovinu na neolitické mramorové náramky na "Bílém kameni" u Sázavy (Žebera 1936-1938; tentýž 1940) a záchranná akce zařízení keltského rýžovníka s nálezem dvou bronzových náramků z fáze LT B2a (1. pol. 3. stol.)² u Modlešovic (Dubský 1949, 370). Montánní archeologie však teprve začíná formulovat svůj program, nejen odborný, nýbrž i prezentační pro veřejnost (srv. Pazdur 1985; Dobosi 1983; Conrad 1971 a další Jahresberichte des Deutschen Bergbaumuseums Bochum).

2. Písemné prameny o rýžování a dolování zlata na západní části Českomoravské Vysočiny, především na Humpolecku

První historická zpráva o rýžování zlata, týkající se horního Posázaví, pochází z roku 1530. Tehdy se Mikuláš Trčka z Lípy kontaktoval následujícími slovy: "zlato aby práti mohli, propůjčiti ráčil" (Kratochvíl 1923, 69). Dalším pramenem je "frystunk", který byl udělen rytířům Leskovcům z Leskovce roku 1538 (Kratochvíl 1920, 119). K roku 1597 jsou zmiňovány

"velmi kopčité louky", snad rýžovnické sejpy, v okolí Markvarce (Litochleb 1980, 33). V letech 1617 - 1621 rýžoval Karel Görgel z Toletta zlato u Šimonic, dále je roku 1779 zaznamenáno pokusné rýžování zlata u Lukavce. Dolování zlata můžeme předpokládat podle nepřímých zmínek v listině Ferdinanda I. z roku 1557, a to v místech nedaleko historických českomoravských hranic na jejich východní straně. Dolování zlata je na české části Českomoravské Vysočiny doloženo poprvé k roku 1366 v okolí hradu Kámen (Kratochvíl 1923, 11, 42; Litochleb 1980, 33), na Humpolecku přímo pod hradem Orlík (Litochleb 1981). Pozoruhodnou lokalitou se stala Zlaténka, obec jižně od Pelhřimova, jejíž název nejméně z první poloviny 14. století nepřímo prokazuje exploataci zlatých ložisek. Na lokalitě skončila v roce 1782 švarcenberská těžba, pokusy o těžbu jsou však datovány i k roku 1842 s pozoruhodně vysokou kovnatostí rud 120 g/t Au (Litochleb 1980, 29; srv. též Čech 1949, 625 a d.; Bílek-Jangl-Urban 1980, 38). Připomeňme, že v 18. století se pokládaly za "bohatší" (rentabilní) i náplavy s obsahem okolo 4 - 5 g/t Au (Jangl 1980, 26). Ovšem i tak údaj o kovnatosti 120 g/t Au je nutno posuzovat s určitou rezervou, neboť nelze na základě ojedinělých příznivých vzorků přeceňovat průměrnou kovnatost (srv. Jangl 1980, 30).

Lze shrnout, že rýžování a dolování zlata máme doloženo na západní části Českomoravské Vysočiny, především na Humpolecku, již od 14. století prakticky až do období průmyslové revoluce v novověku. Písemné zprávy se však o ně zajímaly jen nepatrně, totéž platí i pro horní řády, neboť rýžování zůstalo po dlouhou dobu jen "přidruženou" malovýrobou (Kořan 1974, 32).

3. Regionální literatura a stav poznatků o rýžování zlata na Humpolecku a Pelhřimovsku

"V literatuře o dolování (a rýžování zlata, pozn.aut.) o krajině pelhřimovské nebylo mnoho nalezeno, ale mnoho velkolepých stop zůstalo" (Kratochvíl 1923, 4-23). Pravdivosti tohoto konstatování nasvědčují nikoli bezvýznamná naleziště zlata v podélně rozsáhlém pruhu moldanubického krystalinika,

včetně ryzích plíšků zlata do velikosti 10 mm (Litochleb - Sztacho 1977). Tato ložiska byla nedávno po geologické stránce sumárně zhodnocena (Tenčík et al. 1970; Sztacho 1978; srv. též Čech 1949). V případě ušlechtilých a barevných kovů nejde jen o zlato s průměrnou kovnatostí rud 2-3 g/t Au a ryzostí až 990/000 (Litochleb 1980, 27), nýbrž i o měď a stříbro.

Rýžoviště zlata, resp. sejpy jako stopy po nich, nebyly z Humpolecka známy prvnímu významnějšímu badateli o dějinách hornictví Kašparu Šternberkovi (1836), ale ani tvůrci první monografie o zlatu českých zemí F. Pošepnému (1897, zvl. 332-346). Jeho soupis lokalit s doplňky publikoval nejnověji jako mapu J. Kudrnáč (1977, Abb. 1). Slovní popis rýžovišť z Humpolecka, žel stručný a bez mapové dokumentace, zaznamenal ze čtrnácti lokalit J. Kratochvíl (1920; tentýž 1923). O "dolech" a "rýžích" ze sledované oblasti se krátce zmínil také A. Vohlídal (1937), o "zlatodolech" také J. Kratochvíl (1924). Soubornou studii o získávání zlata jednak v okolí Humpolce, jednak v jihovýchodních Čechách, publikoval J. Litochleb (1980; tentýž 1981). J. Litochleb registroval v pacovské zlatonosné zóně, kde je situována sledovaná lokalita Leskovice, minimálně osmnáct lokalit se stopami po rýžování zlata (Litochleb 1980, 33 ad.; srv. též Vohlídal 1937-1938, 37-40). O jediné zůstala práce V. Čecha (1949, 625 ad.) o lokalitě Zlatěnka s publikovaným náčrtem a fotografií rýžovišť (obr. 5-6).

Období získávání zlata na Humpolecku bylo ryze spekulativně datováno do epochy osídlení Keltů, rovněž tak do středověku. Probereme zdůvodnění jednotlivých badatelů zvlášť po obou časových úsecích:

1. Datování rýžovišť do doby laténské, tedy osídlení Keltů v 1. století př.n.l. bylo prezentováno s výhradami, neboť podkladem pro tuto tezi zůstal jen (!) jediný hromadný nález zlatých keltských mincí, o němž se dále zmíníme (Dobiáš 1926, 7; tentýž 1927, I, 12-13; Nemeškalová-Jiroudková 1975, 95; Beneš 1978, 65).
2. Datování rýžovišť do středověku, stále se zabýváme oblastí Humpolecka, spočívalo na kombinaci přímých a nepřímých písemných pramenů, které bylo možno vztahovat k rýžování zlata.

Datace rýžovišť zlata byla kladena před období historických zpráv o nich, do doby před 14. stoletím (Kratochvíl 1923, 7) resp. do 13.-14. století (Sztacho 1978, 2). Deduktivní nepřímou kombinací na základě obecného historického kontextu byl kladen příchod horníků stříbrných dolů sledovaného regionu po roce 1203 a před rokem 1219 (Dobiáš 1927, I, 76). Snad po tomto období byly kombinovány obě těžební techniky, rýžování a hlubinné dolování zlata, ovšem s jistotou je doloženo dolování zlata od 14. století a rýžování až od 16. století. Sotva lze předpokládat, že archivní studium by mohlo přinést kvalitativní změnu v těchto poznatcích.

V případě rýžování zlata v západní části Českomoravské vysočiny prakticky scházejí validní informace historických pramenů o datování počátků exploatace zlatých ložisek, dále téměř úplně poznatky o územním rozšíření, technikách, distribuci a vlastnických poměrech. K rozšíření poznatků o rýžování zlata může dnes přispět jen montánní archeologie, jejímž prioritním úkolem by mělo být jednak dokumentování v terénu patrných rýžovnických sejpů, jak bylo příkladně uskutečněno v okrese Strakonice (Michálek - Fröhlich 1979), jednak terénní výzkum. Mimo to by měla být uskutečněna povrchová prospekce. V tomto případě je možno citovat úspěšné úsilí na několika lokalitách ve východní části Českomoravské vysočiny (Merta 1984; Měřínský 1984).

4. Lokalita Leskovice (okres Pelhřimov)

Z prostoru mezi obcemi Leskovice a Moraveč jsou nyní známy tři ověřitelná, do mapového podkladu lokalizovatelná archeologická naleziště, z nichž alespoň jedno (č. 2) je možno nepochybně klást do souvislosti s rýžováním zlata. U dalších dvou je tato alternativa pravděpodobná, nikoli však přímo prokazatelná (obr. 1):

1. Lokalita s nálezem depotu osmi zlatých mincí. Jedná se o sedm statérů o hmotnosti 7,27 - 7,40 g a jednu osminku statéru o hmotnosti 0,86 g (obr. 2). Podle vyobrazení (Dobiáš 1926, obr. 1), které není příliš kvalitní, jde o mince serií B a C podle třídění zlatých ražeb K. Castelina

(1965), asi serií B 9, C 14 a C 15 (?). Okolnosti nálezu z roku 1925 platí za věrohodné a je lokalizovatelný do nejjižnějšího výběžku kat. úz. Leskovic (Dobiáš 1926). V místě nálezu nebyly zjištěny žádné archeologické předměty a pozorování. Má se zato, že depot mincí byl uložen do země v hloubce méně než 1 m v organickém obalu. Podle výpovědi svědků nálezu se místo krytí depotu podařilo velmi přesně umístit do mapového podkladu (Beneš 1976-1977, 70), což provedl jmenovaný, kterému platí upřímný dík za konzultaci a svolení k publikaci.

Lokalita se nazývá "V súdolích" a nachází se na velmi mírném jihovýchodním svahu asi 20 m od inundačního rovinného dna údolí bezejmenného potoka. Poloha, dnes porostlá řídkým smrkovým a borovým lesíkem, byla v minulosti využívána jako pole. Přesto jsou v okolí nálezu asi do 200 m patrné zhruba 0,2 - 0,3 m vysoké ploché vyvýšeniny, které alespoň zčásti mohou představovat relikty po aplanovaných rýžovnických sejpech (jak jsou známy z literatury, viz níže). Rekognoskaci na lokalitě jsme provedli v červnu roku 1984 spolu s A. Benešem. V každém případě nález mincí sám nedatuje rýžovnické sejpy.

2. Lokalita s identifikovanými rýžovnickými sejpy. Je známa již z regionální literatury, ale žel nedošlo s výjimkou skicy V. Čecha (1949, obr. 1) k umístění sejpů do mapových podkladů. Proto uvádíme jako citace tyto zprávy o nich:

- "Příkopy a dolíky jsou patrný i dále na zcela nepatrném potoku, který se po pravé straně vlévá do potoka Cerekvského" (Kratochvíl 1923, 11);
- Na potůčku, k němuž se sklání leskovické pole, naleziště našich zlatých mincí, jest viděti dosud rozsáhlé sejpy" (Dobiáš 1926, 7).

Podle informací A. Vohlídala (1937-1938) a J. Litochleba (1980, 34) byly zbytky rýžovišť (sejpů) patrné jako terénní změny na jihozápad od Nové Cerekve a v markvareckém poli, dále "v bezprostřední blízkosti nálezu duhovek". Bohužel v celém popsaném areálu byla značná část rýžovnických sejpů odstraněna či částečně aplanována při kultivaci

luk a polí v první polovině 20. století (Litochleb 1981, 109). Sejpy nelze přímo datovat.

3. Sídliště Keltů z doby laténské a sídliště počátků vrcholného středověku. Byla situována v mikroareálu nálezů mincí a rýžovníckých sejpů, jak to vyplývá z kartografického zpracování (obr. 1). Relikty po sídlištích obou časových úseků našel Z. Prokeš (Brno-Bohunice, Běloruská 18), na lokalitě sesbíral "několik košíků střepů", z nichž ukázky předal autorovi v létě roku 1982. Z. Prokeš, archeolog--amatér a znalec historie Pacovska, jevil při osobním styku důvěryhodnost. Nálezy získal při pochůzkách terénem v blízkosti své rekreační chaty. Podle jeho informací pocházejí zlomky keramiky, o jejímž datování není pochyb (viz níže), ze zoraného pole na pravém břehu bezejmenného potoka (tekoucího ve směru od Leskovic k Moravči), tedy z opačné strany potoka nežli je lokalizace depotu mincí a nízkých terénních vyvýšenin (obr. 1). Ovšem i na straně potoka, kde se rozkládá sídliště blíže neurčitelného charakteru, mohly existovat rýžovnícké sejpy. Dnes je celá kritická plocha kultivována jako pole a v inundačním území jako louky. Z. Prokeš našel zlomky keramiky v pásu "asi" dlouhém 500 m (o poloviční šíři)³ a to na nízké terase s převýšením 3-4 m nad inundačním územím. Vzájemná vzdálenost výše popsaných nízkých vyvýšenin a místa nálezů depotu mincí činí zhruba 200-400 m. V červnu roku 1984 jsme spolu s A. Benešem lokalitu navštívili, avšak povrchový sběr nebylo možno provést vzhledem k vegetaci většiny kritického území sídliště. Keramika byla registrována v přehledu terénních akcí českých archeologů (Waldhauser 1982-1983) a je deponována jako dokladový materiál pod č.přír. 1/86 v Národním technickém muzeu.

5. Popis keramiky z lokality Leskovice (obr. 3)

Laténská keramika. Zl. okr. esovitě mísy na kruhu, vodorovně vytažený okraj, firnis. povrch vně, rýžky po kruhu uvnitř s vodorovnou vhlaz. linií, šedočerná barva, plavený materiál s šedým a okr. jádrem (obr. 3:1); 2 zl. z těl tuho-

vých nádob se stopami svisl. hřebenování ? (obr. 3:2-3); zl. okr. ovalený, tuhový (obr. 3:4); zl. dna nádoby s výzd. svislého hřebenování, hrubě písčitý šedožlutý materiál (obr. 3:5); zl. okr. situlovitého hrnce s vyhlazeným hrdlem a drsněným tělem (charakter drsnění neurč. pro pošk.), tm. šedý písčitý materiál (obr. 3:6); zl. dna tuhé nádoby (obr. 3:7); 13 ks malých atypických většinou při orbě poškozených zl. ker. Středověká keramika. 3 zl. okr. zduřelých, písčito bahnitý hrubý materiál, šedookrová barva (obr. 3:8-10); zl. okr. okruží širokého, šedočerný materiál s rýžk. po kruhu (obr. 3:12); zl. těla s výzdobou radélka (obr. 3:11); 3 zl. těl nádob s výzdobou vodorovných linií a v jednom případě prstových vrypů, písčito bahnitý hrubý materiál (obr. 3:13-15); zl. nedat. nožk. dna (obr. 3:16) a 22 atyp. zl.

6. Vyhodnocení archeologického materiálu a terénních pozorování na lokalitě Leskovice

Ze jmenované lokality se stávají předmětem rozboru tři okruhy archeologických struktur, jejichž vzájemné vztahy nutno kriticky vyhodnotit. Patří dvěma známým fázím lidské aktivity na lokalitě a tím je hodnocení značně ztíženo (srv. tab. 1).

Tab. 1 Model archeologických struktur na lokalitě Leskovice

rýžoviště zlata	?	sídliště (podle nálezů ne- určitelné funkce)	?	hromadný nález
	=		=	
relikt: sejpy		relikt: keramika		relikt: zlaté mince

Bezpečně je doloženo keltské a středověké osídlení na lokalitě, vyloučeny nemohou být zatím neznámá osídlení další. Nejprve se budeme zabývat datováním jednotlivých druhů nálezů. Rýžoviště nelze přímo bez archeologického výzkumu datovat. Sídliště náleží jednak do období konce 3. až 1. století př.n.l. (sklonek stupně LT B ?, LT C - LT D1) a podle keramiky bylo nepochybně užíváno Kelty. Zaslouží uvést chronologické třídění, podle kterého byla keramika zařazena (Meduna 1981, Abb. 18:20,26; 19:9,29; 20:12,22; 21:18,27,10). V rámci

zmíněného rozpětí nelze keltskou keramiku pro její nevýrazné znaky blíže datovat a určit eventuelní těžiště.

To platí i pro středověkou keramiku, jejíž časové zařazení bylo pokusně provedeno podle vypracovaných horizontů v Táboře (Drda 1980, obr. 3-4). Pravděpodobné datování do 13. a 14. století může být přijímáno bez výhrad, především jako rámcové.

Určité potíže nastávají při datování depotu zlatých keltských mincí, které byly J. Dobiášem (1926, 4) datovány do 1. století př.n.l. Statéry patří metrologicky do ražebního období B podle K. Castelina (1965; tentýž 1976, 239). V tomto úseku, datovaném k letům asi 110 - 70 př.n.l., měly obíhat statéry s hmotností 7,196 - 7,667 g (leskovické vykazují hmotnost 7,270 - 7,400 g). Osminka statéru pravděpodobně patří již do ražebního období C s datací 70 - 60 př.n.l. a s analogiemi ve známém podmokelském "pokladu" (srv. Arnold - Castelin 1972-1975). Ovšem pracovní metrologické postupy a z nich pramenící chronologie K. Castelina byly kritizovány (Polenz 1982, 128 ad., Tab. 2), jeví se oprávněně. Podle citované Polenzovy práce by přicházelo v úvahu datování leskovických mincí do průběhu druhé poloviny 2. století a 1. poloviny 1. století př.n.l., s tím, že druhá polovina 1. století př.n.l. sotva může přicházet v úvahu (srv. Waldhauser 1983, 328-331). Někteří badatelé se staví k přesnější dataci zlatých mušlovitých mincí, kam patří i leskovický nález, značně skepticky (nověji Nemeškalová-Jiroudková 1984).

6.1. Keltská aktivita na lokalitě Leskovice (fakta a hypotézy)

Nedisponujeme takovými archeologickými doklady, aby bylo možno jednoznačně interpretovat keltské osídlení jako funkčně prospektorské, tedy související s rýžováním zlata. K tomu schází archeologický či jiný důkaz o rýžování zlata na lokalitě Kelty v době laténské, konkrétně datace se jpů.

V rámci Čech byla laténská keramika v sejpech nalezena jen výjimečně (Kudrnáč 1981, 21-22), a proto J. Kudrnáč (1982, 477) předpokládal, že Keltové získávali zlato "většinou" přímo z jeho náplavů v řečištích, popřípadě snad i z jiných

rozsypů sekundárních ložisek. Analogická situace jako v Leskovicích (sídliště Keltů a seipy v těsné blízkosti) je uváděna z lokality Jinín-Třešovice na Sudkovickém potoce na Strakonicku. V tomto případě upozornil J. Kudrnáč (1981, 30) na možnost keltského rýžování zlata podle "nápadné" blízkosti keltského sídliště a sejpů. Podobně upozornila O. Barvířová (1938), že keltské sídliště u Hostěradic na Jílovsku, v místě "bohatých" ložisek zlata (srv. Litochleb 1974), souviselo se získáváním zlata, ale podle názoru M. Čižmáře a V. Čtveráka (1975, 22) "tato prospektorská činnost mohla být jednou ze složek" ... avšak "význam spočíval v jiné funkci..., souvisí s přechody přes Sázavu v rámci komunikačních spojnic podél vltavského pravobřeží".⁴ Rýžování zlata Kelty se předpokládá u Jílového (Filip 1948, 271) a na Otavě je bezpečně doloženo pro první polovinu 3. století př.n.l. podle nálezu rýžovnického zařízení u Modlešovic na Strakonicku (Dubský 1949, 370; republikace Kudrnáč 1977, Abb. 8-9). Přímočaře tedy spojuvat stáří sejpů na lokalitě Leskovice s doloženým keltským osídlením a nálezem depotu zlatých mincí nálezová situace nedovoluje.

Velmi pravděpodobné pracovní hypotéze, že Keltové někdy v průběhu 3. - 1. století př.n.l. zlato u Leskovic získávali, však nasvědčují následující dvě indicie, nikoli důkazy.

1. Sídliště Keltů u Leskovic a částečně i depot se nacházejí mimo souvisle osídlenou ekumenu Keltů v Čechách. Nejbližší keltské sídliště byla zaznamenána ve vzdálenosti 35 km vzdušnou čarou v Táboře (?) a to nálezem bronzového kančíka (Dubský 1949, 358) a laténské keramiky (Richter 1971, 137), dále u Vlkova na Tábořsku v distanci 65 km (Beneš 1976-1977, 158)⁵ a v Krašovicích na Sedlčansku v téměř padesátikilometrové vzdálenosti (Jansová 1957). Nejbližší keltská opevnění na Zvíkově (Dubský 1949, 379-380); Waldhauser 1984a, 268) a u Nevězic (oppidum, Svoboda 1951) dělí od Leskovic asi 65 km.

Sotva je možno považovat úplnou absenci keltského osídlení ve východní části Českomoravské vysočiny zhruba severně od Lužnice a na východ od Vltavy za mezeru v terénním archeologickém výzkumu. Rámcový rozsah keltského osídlení v Če-

chách se totiž od čtyřicátých let prakticky nezměnil (srv. např. Dubský 1949; Böhm 1941, 418 ad.; Michálek 1985).

2. Sídliště a depot Keltů u Leskovic se nacházejí v mimořádné nadmořské výšce nad 600 m (zhruba 605-610 m.n.m.). Tato okolnost zcela vybočuje z rámce rovinných neopevněných sídlišť Keltů v Čechách, která jsou v centru a na severozápadě situována do 200, většinou do 350 m n.m. (srv. Waldhauser 1976, 408 aj.), zcela výjimečně v Krušnohoří i do 480 m n.m. (Meziboří; Waldhauser 1975, 60). V okrajových regionech jižních Čech sice překračuje keltské "vesnické" osídlení hranici 500 m n.m., ale není známo z nadmořských výšek nad 550 m (srv. Beneš - Břicháček 1980, 27). Konstatovaná mimořádná nadmořská výška sídliště signalizuje výjimečné ekologické a klimatické parametry osídlení Keltů u Leskovic. Těžko však z nedostatku podkladů soudit na sezónní (letní?) aktivitu na lokalitě, rovněž scházejí podklady k úvaze o stavebním charakteru a vzhledu sídliště. V případě hornických sídlišť ze středověku se mělo v jejich počátcích jednat o "shluk dřevěných obydlí" a funkčních zařízení (srv. Majer 1985, 113). Téměř jistě můžeme vyloučit rostlinnou výrobu na lokalitě Leskovice.

K diskusi o funkci sídliště Keltů u Leskovic ve zcela osamocené poloze mimo sídelní ekumenu by mohla být zvažována alternativa trvalého osídlení na komunikační spojnici mezi českými a moravskými ekumenami Keltů. V této souvislosti zaslouží registrace, že podle J. Dobiáše (1927, I, 530) od 12. století procházela regionem Humpolecka a Pelhřimovska obchodní stezka z Čech na Moravu.

Již dříve naznačili někteří badatelé možnost komunikačního spojení Keltů v Čechách a na Moravě. Indikátorem této teoretické možnosti se staly keltské mince z lokalit Třebíč, Meziříčí, Brtnice a právě Leskovic, které měly naznačovat dopravní trasu přes Českomoravskou vysočinu (Dobiáš 1926, 7; Skutil 1941, 21). Žel, nejen po metodické stránce, ale i na konkrétním problému spojení Čech a Moravy v době keltského osídlení, nebyla tato otázka řešena v širších souvislostech. "Reálnější" se jeví existence komunikace mezi moravskými a

českými Kelty v místech nejbližší vzdálenosti jejich sídelních území. Konkrétně mezi latenským osídlením na Chrudimsku (s oppidem České Lhotice) na jedné (české) straně a latenskými sídlišti na Svitavsku na severu boskovické brázdy (s lokalitou s nálezem hrnčířské pece u Velkých Opatovic) na druhé (moravské) straně shledáváme distanci zhruba 60 km vzdušnou linií, zatím eventuelní komunikace ve směru naznačeném J. Dobíášem a J. Skutilem by musela vést z Třebíčska ke střední Vltavě neosídleným územím přes 100 km, navíc podstatně členitějším a výše položeným terénem (srv. mapy osídlení: Pleiner et al. 1978, mapa 9; Meduna 1981, Karte 1-2). Spojení Čech a Moravy mezi oppidy Staré Hradisko a České Lhotice obchodní stezkou předpokládal podle polohy depotu u Ptení J. Meduna (1970-1971, 55). Její průběh by zhruba odpovídal výše naznačené alternativě komunikace mezi Boskovickem a Chrudimskem (srv. obr. 4).

Nálezy předmětů keltské materiální kultury s proveniencí bezmála tisíce kilometrů od místa nálezu, především jde o mince, mluví o transportu a komunikačních spojnících přes výraznější (horské) překážky, proti nimž znamenala Českomoravská vysočina jen relativně menší cestovní potíže. Konkrétně lze uvést jako příklady transportu na dlouhé vzdálenosti nález jihofrancouzské mince na oppidu Hostýn (Ludikovský 1981, 99) nebo naopak nález českých zlatých mincí ve střední Itálii (Nemeškalová-Jiroudková 1975a). V této souvislosti zaslouží zmínky proponované stěhování Bójů z Čech do oblasti Bratislavy, tedy migrace značné části populace, jíž právě Českomoravská vysočina zřejmě nebyla překážkou (srv. Waldhauser 1983, 337-338).

Otázkou funkce keltského sídliště u Leskovic ve východní části Českomoravské vysočiny, problém motivu ukrytí depotu zlatých mincí a jejich vztah ke zmíněnému sídlišti, to vše je nutno nechat otevřeno až do provedení archeologického výzkumu v Leskovicích. Prozatím se méně pravděpodobně jeví funkce sídliště jako komunikačního bodu na dálkové trase přes Českomoravskou vysočinu, už proto, že podobná sídliště s polohou mimo osídlenou ekumenu nebyla zjištěna. Vzhledem k mimořádné

poloze a ekologickým a klimatickým podmínkám můžeme vyslovit jako pracovní hypotézu, že leskovické sídliště Keltů mělo prospektorský charakter u relativně bohatých zdrojů zlata a jeho funkce pravděpodobně spočívala v sezónním rýžování drahého kovu. V úvahu ovšem přichází spojení obou funkcí, prospektorské i jako opěrného bodu na komunikační trase.⁶

6.2 Úvahy o mincovním a horním právu u Keltů

Mincovním právem u Keltů se zabýval K. Castelin (1969), který konstatoval spíše přerušovanou (nepravidelnou) ale dlouhodobou ražbu mincí, pokud to ovšem dovoloval nejvýznamnější faktor, přísun drahého kovu. Ražba mincí se měla nacházet spolu s mincovním právem, pokud se o něm dá pro toto období vůbec mluvit, v rukou určitého okruhu lidí, sídlících téměř výhradně v keltských městech, oppidech. Emise vydávala skupina obyvatelstva, snad ji můžeme nazývat majetkovou aristokracií. Vzhledem k okolnosti, že se v některých případech předalpské Gallie opakují jména nobility (např. Vercingetorix) jak v ikonografii ražeb mincí tak v historických pramenech, můžeme obecně předpokládat totožnost majetkové a špičky mocenské aristokracie, té skupiny společnosti Keltů, která vydávala emise mincí. Zmíněné vedoucí složky keltské společnosti se ve 2.-1.století př.n.l. obklopovaly zárodky správního aparátu, např. vergobrety, ambakty aj. (opět zaslouží zvážení, zda existoval stejný stupeň vývoje společnosti Keltů v Galii a v Čechách, srv. k této sotva řešitelné problematice: /Pleiner 1979, 57/). Pravděpodobné můžeme mluvit o počátcích státu (Pleiner 1979, 86), konečně podle B. Engelse předstátní rodové zřízení bylo absolutně neslučitelné s peněžním hospodářstvím, jehož výrazem je právě mincování. Předpokládáme-li s určitou rezervovaností:

- politickou organizaci českých Keltů do teritoriálních komunit s centrálními lokalitami na oppidech (srv. Pleiner 1979, 61 ad.);
- existenci zvykového (ochranného) práva, i když se nezachovaly doklady jeho kodifikace (srv. Vaněček 1955, 15,27; Pleiner 1957, 76 an.),

potom se můžeme pokusit vysvětlit postavení lokality Leskovice ve struktuře keltského osídlení. Žel se pohybujeme na samé

hranici výpovědní schopnosti archeologických pramenů, snad to netřeba zdůrazňovat. Ovšem jen formulované a publikované hypotézy mohlu být ověřovány.

Použijeme "anglické metody" stanovení pravděpodobného rozsahu teritoriálních komunit prostřednictvím polygonů (např. Cunliffe 1976, 135 ad., fig. 1-2) a aplikujeme ji na české poměry sklonku doby keltského osídlení,⁷ včetně zanesení lokality Leskovice (obr. 4). Na základě orientačního kartografického zpracování by snad bylo možno uvažovat o "příslušnosti" keltského osídlení u Leskovic do sféry oppida u Nevězic (Svoboda 1951) s castellem na místě dnešního hradu Zvíkova (Dubský 1949).⁸ Možná z těchto míst mohla být organizována exploatace zlata na západní části Českomoravské vysočiny. Možná na těchto lokalitách sídlela majetková aristokracie, možná, že právě ona disponovala (oproti ostatním komunitám Keltů, ale i dalším "podřízeným" vrstvám keltské populace ve "vlastním" teritoriu) "právem" exploatovat rudná ložiska a razit mince. V těchto okolnostech, nesnadno prokazatelných a archeologicky ověřitelných, by snad bylo možno sledovat počátky horního a mincovního práva vůbec, s tím, že u českých Keltů na konci doby laténské mohla nastat pro jeho vznik optimální konstelace společenských a ekonomických faktorů.

Motiv Keltů k založení sídliště u Leskovic mimo sídelní ekumenu mohl spočívat v obecném trendu kolonizace některých buď sporadicky nebo neosídlených území ve střední Evropě především ve 2. století př.n.l. (Waldhauser 1985, Abb. 1-2). Motivem rozšiřování⁹ sídelního území byl zřejmě zájem o surovinové a potravinářské zdroje, spojený se vzrůstem populace (Waldhauser 1976, 306; tentýž 1985, 246-248). Ve zmíněné době mohlo nejpravděpodobněji dojít k prospekci na neosídleném předhůří západní části Českomoravské vysočiny a k objevu rýžovišť zlata (srv. Michálek 1985, 293). Ovšem při této alternativě stavíme do pozadí možnost vzniku leskovického sídliště na komunikační spojnici jako méně pravděpodobnou nebo současně existující. Ovšem při všech těchto úvahách zvažujeme pouze teoretické možnosti, které by mohl specifikovat perspektivní archeologický výzkum lokality Leskovice.

V těchto souvislostech zaznamenáváme i další surovinovou

základnu Pelhřimovska a to výskyt rud mědi, dodnes v terénu zjistitelných a to dokonce opticky charakteristickým zelenavým zabarvením především malachitů a azuritů. Rovněž jde o chalkopyrit ve formě načervenalých zrn do velikosti 0,5 cm nebo o až 2 cm dlouhé agregáty bornitu (Sztacho 1978, 5-6). Nelze mluvit o mimořádné bohatosti ložisek, avšak ani o jejich bezvýznamnosti. Doložena zůstává schopnost pravěkých lidí z těchto materiálů získávat měď (Waldhauser 1985a, 47 s literaturou). O exploataci měděných rud na Pelhřimovsku chybí (zatím ?) doklady pro pravěké a protohistorické období. Pouhou indicií pro teoretickou možnost získávání mědi z rud v západní části Českomoravské vysočiny by mohl být samozřejmě různým způsobem interpretovatelný hromadný nález předmětů z doby bronzové ze stavby transversální dráhy mezi Pelhřimovem a Pacovem (Richlý 1892, 122; Dobiáš 1926, pozn. 21). Nejde snad alespoň o částečně analogickou situaci jako na Příbramsku, kde bylo pro dobu bronzovou předpokládáno a zčásti zdůvodněno získávání měděných rud a doložena jejich tavba (Kytlicová 1976, 101, 108), dále zvažováno keltské rýžování zlata (Bezděka 1981; Litochleb 1982, 13). Spojení metalurgického zpracování mědi, resp. bronzu na jedné straně a zlata na druhé straně uvnitř oppida Keltů u Stradonic se považuje za prokázané (Píč 1903, 95), ale surovinová základna (nejen zmíněné lokality) patří k nejméně objasněným problémům české keltologie. Petrograficky se však podařilo jednoznačně prokázat získávání rud kovů na středním hřebeni Krušných hor, ale prozatím jde o jediný doklad pro keltské osídlení Čech (Waldhauser 1985a). Ověření teoretické možnosti získávání měděných rud Kelty na Pelhřimovsku zůstává deziderátem budoucího výzkumu.

Důležitým krokem v bádání o exploataci ložisek zlata a v teoretických otázkách jeho distribuce pro ražbu mincí se stanovením míst ražby a tím i pravděpodobných sídel majetkové aristokracie Keltů by bylo zodpovězení následnosti v tab. 2 specifikovaných výrobních postupů.

Tab. 2 Model realizace zlata s archeologickými doklady

místo ?	místo ?	místo ?
získávání zlatého kovu	ražby mincí	distribuce mincí
relikt: archeologické důkazy exploatace	relikt: hliněné des- tičky, střížky, razidla	relikt: ověřitelný nález v terénu

Pokud by tento model byl upřesněn konkrétními doklady pro osídlení Čech Kelty, pak by se stala základna k úvahám o počátcích hornického a mincovního práva poněkud širší. Mnohé lze očekávat od expertiz přírodovědných disciplín.

Zastavme se však u jedné otázky, která již byla řešena, ano zdánlivě vyřešena. Podle shodné ryzosti jílovského zlata a keltských mincí z oppida u Stradonic, činící 931/000-937/000, usuzovala O. Barvířová (1936), že Keltové, sídlící v "městě" Stradonicích nad Berounkou, získávali zlato na Jílovsku (srv. též Jansová 1974, 10). Jiní badatele, a to již bez jakýchkoliv "důkazů", proponovali získávání zlata Kelty v okolí oppida Závist nedaleko Břežan a jinde nebo v případě oppida Hrazany na potoce Mastník (Jansová 1974, 10; Motyková - Drda - Rybová 1978, 121; Jansová 1965, 77, 72).

Pokusně byla sestavena tab. 3 s hodnotami ryzosti keltských mincí a údaji o ryzosti zlata z některých lokalit v Čechách. Pomineme-li určitou nespolehlivost a především neúplnost uváděných hodnot atd., což pramení příkladem z okolnosti, že na jednom ložisku se mohou vyskytovat různé druhy ryzosti (např. Zlaténka, Čech 1949, 628), sotva můžeme podle ryzosti mincí Keltů¹¹ určit místo získávání zlata. Snad jen některá lze předběžně vyloučit (např. Dobrou Vodu u Českých Budějovic, Kašperské hory u Sušice, Mišovice u Příbrami). Naopak jiná lze přijmout za potenciálně možná, např. ryzost "vysočino-vého" zlata z Orlíku (990/000) vykazuje "analogie" např. u mušlovitých statérů (Nemeškalová 1984). Perspektiva by mohla být spíše v neutronové aktivační analýze a tím zároveň vysoce kvalitním stanovení stopových prvků ve zlatu keltských mincí. Některé stopové prvky (např. Bi, Te, Mo, W) se totiž vyskytnou jen na určitých zlatonosných nalezištích Čech, jinde chybí

(Bernard - Pouba et al. 1986, 106-107).

Tab. 3 Srovnání ryzosti zlatých keltských mincí s ryzostí zlata z různých ložisek v Čechách

Ryzost zlatých keltských mincí			Ryzost zlata z ložisek v Čechách		
Lokalita	Ryzost	Pramen	Lokalita	Ryzost	Pramen
oppidum Stradonice	931/000 -937/000	Barvířová 1936	Jílovsko	931/000- -937/000	Barvířová 1936
Čechy zlaté duhovky	970/000 -980/000	Filip 1956,225	Orlík u Humpolce	990/000	Urban 1985,121
Čechy zlaté muš- lovité ražby	862/000 -998/000	Nemešk.- Jiroudková 1984	Zlaténka u Humpol- ce	asi 998/000	přepočet dle Čecha 1949,628
depot "zá- padní Če- chy" mušl. statéry	923/000 -991/000	Castelin- Kellner 1973	"krkonoš- ské zlato"	940/000	Bernard- Pouba 1986,122
depot Podmokly mušl. statéry aj.	až 986/000	Kudrnáč 1971,42	Mišovice u Příbrami	850/000	Bílek- Jangl- Urban 1980,7
			Kašperské Hory	865/000	Urban 1985,45
			Písek	856/000	Kudrnáč 1971,37
			Dobrá Voda	470/000	Urban 1985,60

Další otázkou je zjišťování způsobu těžby zlata u českých Keltů. Nález B. Dubského v Modlešovicích jednoznačně prokazuje rýžování. Ovšem z písemných pramenů vyplývá zcela jednoznačně, že Keltové zlato také získávali hlubinným, event. podpovrchovým dolováním. Je doloženo podle zpráv Strabona (Geographika 3,2,8) u keltského kmene Taurisků v Poalpi a u kmene Cevenů na pobřeží Středozemního moře v Narbonnské Gallii, srv. např. Paulsen 1933, 130-131; Domerque 1983-1984. V Čechách pocházejí první zmínky o hlubinném (event. podpovrchovém) dolování až

v jihlavském důlním právu z roku 1249 a obecně se počítá s jeho zavedením až ve 14. století (Parma 1955). Archeologicky je dle laskavého sdělení J. Kudrnáče doloženo již pro 13. století (též Urban 1985, 51), v případě zlatodolů Havírek u Písku byly získány nálezy ze 14. století (Kurz 1980).

O vysoké úrovni technik a technologií u Keltů v Boiohaemu, o jimi zavedených mnohých inovacích (ražba mincí, oppida jako centra výroby a obchodu, rotační mlýn, email atd.), již bylo mnohé napsáno. Je však možno v principu vyloučit možnost, že Keltové v Čechách exploatovali také zlatá ložiska hlubinným (podpovrchovým) dolováním? Je možno vyloučit ve svazích např. řeky Sázavy na Jílovsku úklonné štoly, které mohly sledovat žílu s vyšší kovnatostí nežli byly náplavy v řece? Zvláště pak, když víme, že již v době bronzové a železné byly v blízkých Alpách hloubeny štoly v dolech na měděnou rudu i sůl. Snad těmito dosud nezodpovězenými otázkami by mohl být motivován budoucí montánní archeologický výzkum.

7. Vyhodnocení středověkého osídlení na lokalitě Leskovice

Opět máme k dispozici dva druhy archeologických pramenů: sídliště datované do průběhu 13.-14. století a rýžovnické sejpy bez datace. Bohužel není možno ztotožnit tyto sejpy se zachovalou fotografií "ryžoviska mezi Leskovicemi a Moravčí vých. od Zlaténky" (obr. 5), neboť nedošlo k přesnému zanesení na mapový podklad (obr. 6). Oba podklady byly publikovány V. Čechem (1949, 629, obr. 1 a mapa na str. 627).

Zjištěné sídliště nelze klasifikovat funkčně jako "rýžovnické", neboť schází důkaz o jejich současnosti. Sotva však by mohla obstát při diskusi alternativa úzké pracovní specializace obyvatel sídliště na rýžování zlata. Spíše se mohlo jednat o sezónní pracovní zaměření (části ?) obyvatel sídliště, ačkoli rovněž nelze vyloučit, že na rýžovišti mohli exploatovat zlato jiní lidé.¹

I v případě, že by byla při budoucím archeologickém výzkumu nalezena v leskovických zbytcích rýžovnických sejpů keramika či jiný datovací materiál, pak nelze vyloučit jeho druhotné přimíšení v pozdější době, např. vrcholném středověku, novověku, do vytvářených sejpů. V případě jihočeských rýžovišť zlata na

to kriticky upozornil S. Vencel (1984, 512). Přímo z nedaleké Kletečné pochází z rýžovnických sejpů "keramika a dřevěné uhlí" (Vohlídal 1937-1938), ale nepodařilo se jí v muzeu v Pelhřimově identifikovat (Šimková, in litt. 25.11.1982). Z dalších rudných dolů u Pavlova jsou uváděny "hojné fragmenty keramiky" (Litochleb 1984, 115), která ovšem nebyla zhodnocena a datována.

Pozornosti zaslouží přehled názorů některých badatelů na datování rýžování zlata u našich předků Slovanů a ve středověku, resp. novověku. Podle těchto datací bychom mohli zvažovat i časové určení leskovických sejpů, byť se značnou rezervovaností. K. Sternberg (1836, II, 16) byl "moralisch überzeugt", že rýžování sahá v Jílovém i jinde až do 10. století. F. Pošepný (1897, 423, 473) prokazoval rýžování především před 10. stoletím. L. Jangl (1980, 29) mluví o ekonomicky pravděpodobných počátcích rýžování od 12.-13. století. První zmínka v historických pramenech o rýžování v Čechách byla zaznamenána k roku 1285 (Kudrnáč 1982, 478), event. již k roku 1232 (Majer 1984, 24). Pro první polovinu 14. století bylo v písemných materiálech zaznamenáno nejméně 25 lokalit se zmínkami o rýžování zlata (Kudrnáč 1982, 478). Pro západní část Českomoravské vysočiny disponujeme písemnými doklady o dolování nebo rýžování zlata od 14. do 19. století (viz kap. 2 této statě). Písemné prameny ukazují, především ty od 16. do 19. století, že se na mnoha rýžovištích exploatovalo zlato několikrát, často i již jednou prorýžované kubatury zemin (Jangl 1980, 28). Podle numismatických zjištění mělo rýžování kulminovat koncem 13. a v části 14. století, snad v souvislosti s tehdy početnějšími zlatými ražbami nebo zprávami o exportu zlata jako protihodnoty za různé politické ústupky nebo koupě územních celků. Podle archeologických zjištění bylo možno na základě keramiky datovat rýžovnické seipy na několika lokalitách. Opet je však nutno upozornit na potíže spojené s datováním sejpů podle keramiky, do nichž se mohla dostat druhotně (Vencel 1984, 512), i když se to nezdá ve stále se opakujících množstvích přibližně stejných časových úseků pravděpodobné. Odborníkem byla keramika z rýžovnických sejpů datována od období konce 12. nebo počátku 13. století až do 17. století s maximální četností pro 14. a 15. století (Huml 1984), s přihlédnu-

tím k písemným pramenům pak nejčastější rýžování zlata lze předpokládat po dobu asi tří set let mezi 13. a 16. stoletím (Kudrnáč 1982).

Datovat leskovické sejpy "per analogiam" se stává sotva možné. Nanejvýše lze vyslovit možnost, že mohly vznikat na sklonku 12. století, v době počátků středověké kolonizace do té doby neosídleného Pelhřimovska (Dobiáš 1927, I), nejpravděpodobněji rýžoviště fungovalo ve 13.-16. století a později, vzhledem k tomu, že chybí písemné zprávy, již nebylo užíváno.

8. Závěr

Možnosti montánní archeologie v Čechách, soudě podle významných výsledků badatelské práce J. Kudrnáče v poměrně krátkém úseku posledních dvou desetiletí, nebyly ještě zdaleka vyčerpány a pokračování v naznačené cestě se jeví jako vysoce perspektivní. Do této cesty patří nové poznatky o lokalitě Leskovice na západním okraji Českomoravské vysočiny, kde bylo jednoznačně doloženo keltské a středověké osídlení v blízkosti zatím blíže nedatovaných rýžovnických sejpů. V případě osídlení Keltů přistupuje do souboru i depot zlatých mincí, žel s různými možnostmi interpretace. Spojení sídlišť ze dvou časových období s exploatací zlata nelze přímo prokázat. Připadá však v úvahu vzhledem k mimořádné poloze sídliště mimo osídlenou ekumenu, neobvyklou nadmořskou výšku a tím spojené výjimečné klimatologické a ekologické podmínky pro keltské osídlení ve 2.-1. století př.n.l. Formulujeme tak jako pracovní hypotézu keltské rýžování zlata na západní části Českomoravské vysočiny, snad řízené a organizované jako sezónní akce prostřednictvím majetkové aristokracie, sídlící pravděpodobně na centrálních místech oppidu Nevězice a castellu Zvíkov v prostoru středovltavské teritoriální komunity (pagu?) českých Keltů. Možné je i zaměření obyvatel nově zjištěného středověkého sídliště mezi Leskovícemi a Moravčí, které nebylo zachyceno v historických pramenech, na "přidruženou" výrobu rýžování zlata ve 13. a 14. století. Ovšem prokázat ji na základě topografické souvislosti sídliště a rýžovnických sejpů přímo nelze a platí opět jen za pracovní hypotézu až do uskutečnění eventuálního archeologického výzkumu.

Perspektivně by bylo nutno věnovat zvýšenou pozornost terénnímu výzkumu a dokumentaci rýžovnických sejpů, aplikaci přírodovědných metod a vůbec rozvíjení montánní archeologie. Příkladem prakticky dodnes jsou "objevována" nová rýžoviště zlata v Čechách, například v Železných horách, nedávno stručně publikovaná s mapovým náčrtem v odborné geologické literatuře bez montánního archeologického zhodnocení (Jurák - Špaček - Abraham - Březina 1983; srv. Vodička 1976, obr. 1). Kovnatost zlatých ložisek v prostoru rýžovišť na "nových" lokalitách v Železných horách, dosahujících až 10 g/t Au, resp. na řece Želivce až 15 g/t Au, může signalizovat, že vedle pootavského zlata mohla existovat i další dosud plně nedocenená rýžoviště zlata.

Poznámky

1. Za konzultaci a cenné rady platí dík dr. J. Majerovi, CSc. z Národního technického muzea a neméně také dr. J. Kuadrnáčovi, CSc. z Archeologického ústavu ČSAV v Praze.
2. Datování modlešovického rýžovnického zařízení bylo provedeno podle relativní chronologie výskytu dvou bronzových kruhů s vývalky, které se v Čechách našly v prostředí chronologicky citlivých spon fáze LT.B2a. V absolutní chronologii se jedná především o první polovinu 3. století př.n.l., kdy již z Čech známe keltské mincovní ražby (Hostomice; Polenz 1982, 161, 135 ad.). Motivem pro rýžování u Modlešovic tedy mohl být zájem o získání mincovního zlata. Viz blíže kap.5.
3. Sotva je však možno předpokládat velikost sídliště podle nálezů keramiky zhruba na ploše 500x250 m. Z. Prokeš spíše mluvil o velikosti pole, na němž našel zlomky keramiky.
4. V případě jílovských ložisek zlata naznačil J. Urban (1985, 50) "neproblematickou" možnost postupu keltského dobývání zlata "od rýžovnických prací k primárnímu zdroji na vlastním ložisku". V této souvislosti je dlužno zaujmout stanovisko ke keltskému osídlení Dolního Posázaví a jeho funkčnímu zaměření. Dosud byly vysloveny dvě teorie! 1. O jeho souvislosti s rýžováním zlata (Barvířová 1936); 2. O téže ale méně významné funkci obyvatel při rýžování zlata, s tím, že hrálo významnou úlohu na přechodu přes Sázavu v rámci kelt-

ských komunikací na pravém břehu Vltavy (Čižmář - Čtverák 1975). Podle autory publikované mapy (Čižmář - Čtverák, obr. 20) zaujímal keltské osídlení oválnou koncentraci na ploše mnoha desítek km². Nikoli tedy jediný uzlový komunikační bod nebo určitou linií. Tyto okolnosti spíše svědčí o existenci sídelní komory (regionu) v naprosto pro keltské osídlení Čech běžných ekologických podmínkách (např. s nadmořskou výškou sídlišť do 300 m, Čižmář - Čtverák 1975, 20). Ani nálezy z keltských lokalit na dolní Sázavě v uvedené publikaci neukazují (zatím) na mimořádnou funkci osídlení nežli je běžně zaměření na rostlinnou a živočišnou výrobu. Naopak komunikační spojnici by bylo možnost spíše předpokládat po řece Vltavě, jak by na to mohly ukazovat (Čižmářem a Čtverákem) neregistrované nálezy laténské keramiky na ostrově řeky Vltavy u Davle (Břicháček 1975). K této zdaleka nevyřešené problematice budou zřejmě rozhodující budoucí archeologické výzkumy. Za současného stavu bádání bych se přikláněl k pracovní hypotéze běžné agrární funkce keltských sídlišť v dolním Posázaví s tím, že "přidruženou" (ale zatím neprokázanou) výrobou mohlo být rýžování a snad i dolování zlata.

5. Podle sdělení A. Beneše pochází z Vlkova "mladolaténská" keramika. O sídelněgeografickém postavení této keltské lokality, která je situována rovněž mimo sídliště Keltů na Českokrumlovsku, Kaplicku a Českobudějovicku, se do publikace nálezů nelze kvalifikovane vyjádřit.
6. Nejprve by bylo třeba kartograficky zpracovat keltské osídlení Čech a okolních území a teprve potom by bylo možno fundovaně zaujmout stanovisko.
7. Při tomto ryze pokusném postupu se potýkáme s řadou metodických potíží. Příkladem nevíme, zda všechna oppida existovala současně a zda měla v rámci teritoriálních komunit totožnou funkci. Dále lokalita Leskovice se nachází v "hraničním" prostoru mezi experimentálně vymezenými "zájmovými" územími nejen nevězického ale i hrazanského oppida. Sotva usuzovat na základě dnešního stavu teoretického výzkumu o funkci castella Zvíkov i jiných na obr. 4 umístěných v alternativním postavení (Kolo, Sedlo). S výčtem otázek by bylo možno pokračovat.

8. Viz pozn. 7.
9. Možná, že šlo přímo o "plánovité" osídlení okolí surovinových zdrojů (Waldhauser 1983a, 24). J. Michálek (1985, 293) přímo mluví o "záboru" území Kelty.
10. Tyto úvahy ovšem vycházejí z předpokladu, že Keltové mincovali nepřetavovaný a nelegovaný získaný kov na ražbu mincí.
11. K otázce, které sociální skupiny se podílely přímo při (dodnes) namáhavém vyzmáhání ložisek rud, je pro dobu latenskou nutno připomenout, že v antickém Řecku a Římě vykonávali hornické práce především otroci. Nově byla aktualizována otázka otroků u Keltů J.-P. Guillaumetem (1985). Rovněž při analýze keltského práva v Československu, žel poslední svého druhu, bylo (ovšem ryze teoreticky) předpokládáno užití patrilichálních otroků "při rozsáhlé těžbě" (Vaneček 1957, 26).

Literatura

- Arnold, P - Castelin, K. 1972-1975: Münzen aus dem Fund von Podmokly im Münzkabinett Dresden, Beitr. und Berichte Staatl. Kunstsamml. in Dresden 1972-75, 161-170.
- Barvířová, O. 1936: Z památek okolí Jílového II. Praha.
- 1938: Archeologické nálezy v Hostěradicích, Povltavské proudy 1938.
- Beneš, A. 1976-1977: Leskovice, o. Pelhřimov, Výzkumy v Čechách 1976-77, 70.
- 1976-1977a: Vlkov, okr. Tábor, Výzkumy v Čechách 1976-77, 158.
- 1978: Poznámky k počátkům těžby a využívání tuhy a zlata podle archeologických pramenů v jižních Čechách, Studie z dějin hornictví 8, 53-81.
- Beneš, A. - Břicháček, P. 1980: Volyňsko v pravěku. Volyně.
- Bernard, J.H. - Pouba, Z. et al. 1986: Rudní ložiska a metalogeneze československé části Českého masivu. Praha.
- Bezděka, J.V. 1981: Keltská kultovní místa na Příbramsku a jejich vztah k dolování, Studie z dějin hornictví 11, 14-18.

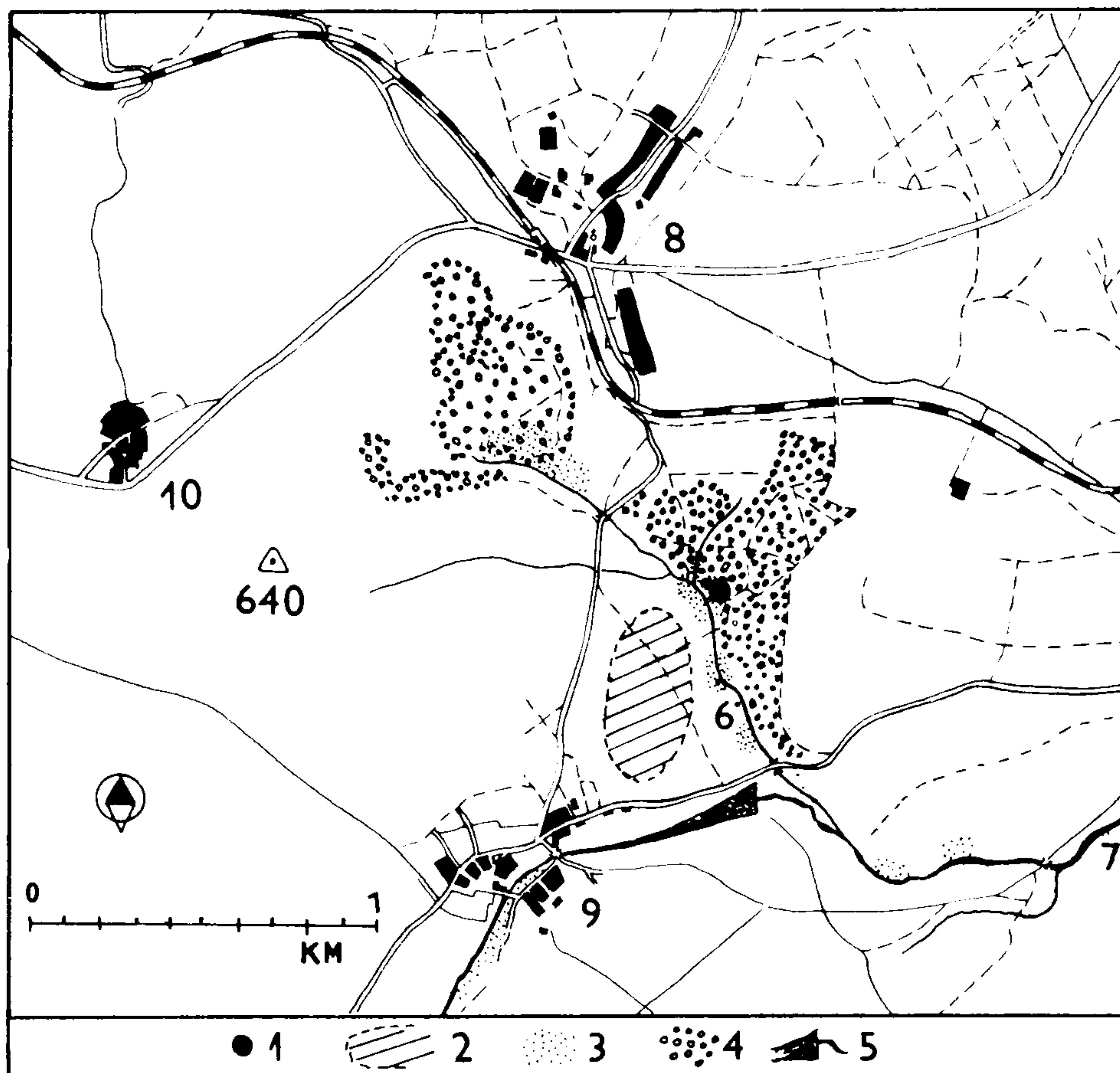
- Bílek, L. - Jangl, L. - Urban, J. 1980: Výsledky studia materiálů Státního archivu v Třeboni a Českém Krumlově k dějinám těžby zlata. Nepubl. rkp. Geofond Kutná Hora.
- Böhm, J. 1941: Kronika objeveného věku. Praha.
- Břeň, J. 1955: Černé (švartnové) náramky v českém latěnu, SbNM IX-A, 1-42.
- Břicháček, P. 1975: Davle, okr. Praha-západ, Výzkumy v Čechách 1975, 19.
- Castelin, K. 1965: Die Goldprägungen der Kelten in den Böhmischen Ländern. Graz.
- 1969: Mincovní právo u českých Keltů, Slezský numismatik 61.
 - 1976: Keltenmünzen in Schlesien, Arbeits- und Forschungsber. zur sächs. Bodendenkmalpflege 20/21, 221-277.
- Castelin, K. - Kellner, H.J. 1973: Ein Fund keltischer Statere aus Westböhmen, Jahrbuch der Numism. Gesellschaft 23, 93-113.
- Conrad, G. 1971: Jahresbericht 1971 Bergbau-Museum Bochum (neustránkováno).
- Cunliffe, B. 1976: The origins of urbanisation in Britain oppida: the beginnings of urbanisation in barbarian Europe, B.A.R. Suppl. series 11, 135-158.
- Čech, V. 1949: Příspěvek k poznání drobných rudních ložisek u Pernolce, Velké a Zlaténky v Čechách, Sborník Stát. geologického ústavu 16, 621-632.
- Čižmář, M. - Čtverák, V. 1975: K laténskému osídlení Dolního Posázaví, Výzkumy v Čechách 1975 (Supplementum), 18-25.
- Dobiáš, J. 1926: Nový nález zlatých "duhovek" v Čechách. Numism. časopis českosl. II, 1-7.
- 1927: Dějiny královského města Pelhřimova a jeho okolí, I. díl Doba předhusitská, II. díl Doba reformační. Pelhřimov.
- Dobosi, V. 1983: Őskori és római bányászat a Kárpát-medencében, Bányászat 16, 586-596.
- Domergue, C. 1983-1984: L'or des Volques Testosages: mythe ou realite, L'art celtique en Gaule, 84-85. Marseille - Paris - Dijon.
- Drda, M. 1980: Archeologický výzkum Tábor, Archaeologia historica 5, 107-113.
- Dubský, B. 1949: Pravěk jižních Čech. Blatná.

- Filip, J. 1948: Pravěké Československo. Praha.
- 1956: Keltové ve střední Evropě. Praha.
- Guillaumet, J.-P. 1985: L'entrave de Glanon (Cote d'or), Les Eduens et l'esclave, Les ages du fer dans la vallée de la Saone, 171-177. Paris (spolu s A. Daubigney).
- Huml, V. 1984: Keramika a další nálezy ze středověkých rýžovišť zlata v Čechách, AR XXXVI, 512-527.
- Jangl, L. 1980: K metodice výzkumu a hodnocení rýžovisek zlata, Studie z dějin hornictví 12, 25-31.
- Jansová, L. 1957: Příspěvek k chronologii jihočeského pozdního halštatu, PA XLVIII, 425-462.
- 1965: Hrazany keltské oppidum na Sedlčansku. Praha.
 - 1974: Zur Münzprägung auf dem Oppidum Závist, PA LXV, 1-33.
- Jurák, L. - Špaček, J. - Abraham, M. - Březina, S. 1983: Předběžné výsledky průzkumu ložiska polymetalických rud Křižanovice, Geologický průzkum 25/6, 170-172.
- Kořan, J. 1974: K minulosti českých rýžovišť zlata, Studie z dějin hornictví 5, 15-32.
- Kratochvíl, J. 1920: O rýžovištích zlata českého jihovýchodu, Věda přírodní II, 148-150.
- 1923: Příspěvek k topografii a dějinám dolování v jihovýchodní části Čech. Praha.
 - 1924: O zbytcích starodávného dolování v jihovýchodních Čechách, Krása našeho domova XVI, 75.
- Kudrnáč, J. 1971: Zlato v Pootaví. Písek.
- 1973: Středověké úpravny zlaté rudy v Československu ve světle archeologických a písemných pramenů, Studie z dějin hornictví 3, 20-32.
 - 1977: Prähistorische und mittelalterliche Goldgewinnung in Böhmen, Anschnitt 29, 2-15.
 - 1978: Ohlas pravěké a středověké těžby zlata v hospodářském a společenském životě Čech, Studie z dějin hornictví 8, 34-39.
 - 1981: Rýžování zlata na Strakonicku. Výzkum pravěkého a středověkého rýžoviště v Modlešovicích. Strakonice.
 - 1982: Rýžování zlata v Čechách, PA LXXIII, 455-485.
 - 1985: K činnosti hornické archeologie v r. 1982, Studie z dějin hornictví 15, 7-19.
 - 1985a: Archeologický výzkum středověké těžby drahých kamenů u Ciboušova v Krušných horách, Památky a příroda 10, 594-603.

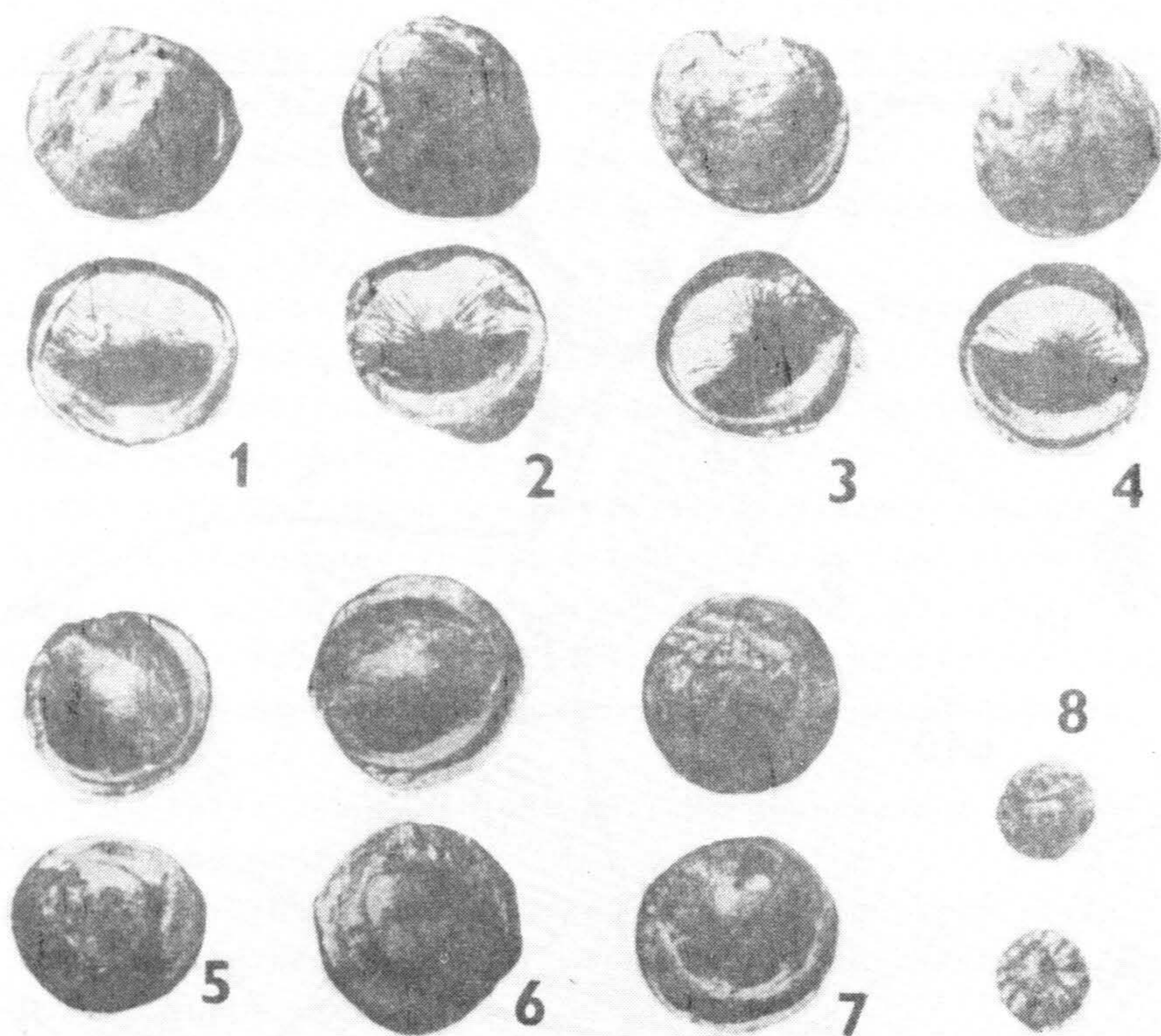
- Kudrnáč, J. - Huml, V. 1969: Výzkum středověkých technických zařízení v Písku, AR XXI, 37-42.
- Kurz, J. 1980: Středověké zlaté doly Havírky u Písku, Studie z dějin hornictví 12, 334-353.
- Kytlicová, O. 1976: Význam těžby rud na Příbramsku pro otázku původu mědi v Čechách v mladší době bronzové, Hornická Příbram 1976, 99-117. Příbram.
- Litochleb, J. 1974: Zlatonosné žíly v okolí Hostěradic na Jílovsku, Geologický průzkum 16, 185-188.
- 1980: K těžbě zlata v jihovýchodních Čechách, Studie z dějin hornictví 10, 26-36.
 - 1981: K těžbě zlata v okolí Humpolce, Studie z dějin hornictví 11, 105-117.
 - 1982: Zlato v příbramské rudní oblasti, Vlastivědný sborník Podbrdská 22, 11-50.
 - 1984: K báňskému podnikání v pelhřimovském revíru, Studie z dějin hornictví 15, 109-126.
- Litochleb, P. - Sztacho, P. 1977: Nález zlata na Orlíku u Humpolce, Časopis mineral. geol. spol. 22, 331-332.
- Ludikovský, K. 1981: The investigations of the celtic oppidum at Hostýn (community of Chvalčov, district of Kroměříž), Nouvelles archéologiques dans La republique socialiste tchéque, 98-99. Praha - Brno.
- Majer, J. 1955: K nejstarším právním dějinám Kutné Hory, Právně-historické studie IV, 131-152.
- 1984: Počátky těžby a zpracování rud v českých zemích do konce 13. století, Rudy XXXII, 15-29 (příloha)
 - 1987: Hornické oddělení Národního technického muzea v uplynulém desetiletí, v tisku.
- Mejuna, J. 1970-1971: Laténský depot ze Ptení, o.Prostějov, SbČSSA 4, 47-59.
- 1981: Die latenezeitlichen Siedlungen in Mähren. Praha.
- Merta, J. 1984: Zaniklé zlaté doly u Hor (okr. Třebíč a Jihlava), Zkoumání výrobních objektů a technologií archeologickými metodami 1984, 19-22.
- Měřínský, Z. 1984: Hornické vsi Velké a Malé Štítky u Svojkovic a Hor (okr. Jihlava a Třebíč), Zkoumání výrobních objektů a technologií archeologickými metodami 1974, 23-43.
- Michálek, J. 1985: Hrobové nálezy charakteru plochých pohřebišť (LT B - C1) v jižních Čechách, AR XXXVII, 273-296.

- Michálek, J. - Fröhlich, J. 1979: Archeologické nemovité památky v okrese Strakonice. České Budějovice - Strakonice.
- Motyková, K. - Drda, P. - Rybová, A. 1978: Závist keltské hradiště ve středních Čechách. Praha.
- Nemeškalová-Jiroudková, Z. 1975: Zlato a keltská společnost v českých zemích, Českosl. časopis historický XXIII, 93-105.
- 1975a: Keltské zlaté mince z českých zemí ve střední Itálii, PA LXVI, 383-416.
- 1984: Zur Typologie der Muschelstatere, Keltische Numismatik und Archaeologie B.A.R. Intern. Series 200, 270-282.
- Parma, J. 1955: Štoly a šachty podle nejstarších zpráv o hlubinném dolování v Čechách, Sborník Národního technického muzea 1955, 64-71.
- Paulsen, R. 1933: Die Münzprägung der Boier. Leipzig - Wien.
- Pazdur, J. 1985: Praktyka i teoria archeologii górniczej, Kwartalnik historii kultury materialnej, XXXIII, 49-63.
- Piř, J.L. 1903: Hradiřtř u Stradonic jako historické Morobudum. Praha.
- Pleiner, R. 1979: Otázky státu ve staré Galii. Praha.
- Pleiner, R. et al. 1978: Pravěké dějiny Čech. Praha.
- Polenz, H. 1982: Münzen in latènezeitlichen Gräbern Mitteleuropas aus der Zeit zwischen 300 und 50 v. Ch., Bayerische Vorgeschichtsblätter 47, 27-222.
- Pošepný, F. 1897: Goldvorkommen in Böhmen und seiner Nachbarländern, Archiv für praktische Geologie II. Freiberg/Sachsen.
- Richlý, J. 1892: Mittheilungen der kaiserl. und königl. Central-Commission N.F. XVIII, 122.
- Richter, M. 1971: Tábor, okr. Tábor, Výzkumy v Čechách 1971, 137.
- Skutil, J. 1941: Archeologické nálezy na nejzápadnější Moravě, Ročenka VIII Krajského muzea ve Velkém Meziříčí, 1-67.
- Sternberg, K. 1836: Umriss einer Geschichte der böhmischen Bergwerke. Praha (reprint 1980).
- Svoboda, B. 1951: Nové keltské oppidum v jižních Čechách, AR II, 64-68.
- Sztacho, P. 1978: Nerosty v okolí Humpolce, NM 3 1978 (publikované geologické přednášky v Národním muzeu), 1-23.
- Tenčík, I. et al. 1970: Závěrečná zpráva. Stopové a vzácné prvky - Českomoravská vysočina. Geofond Kutná Hora (nepubl.rkp.).

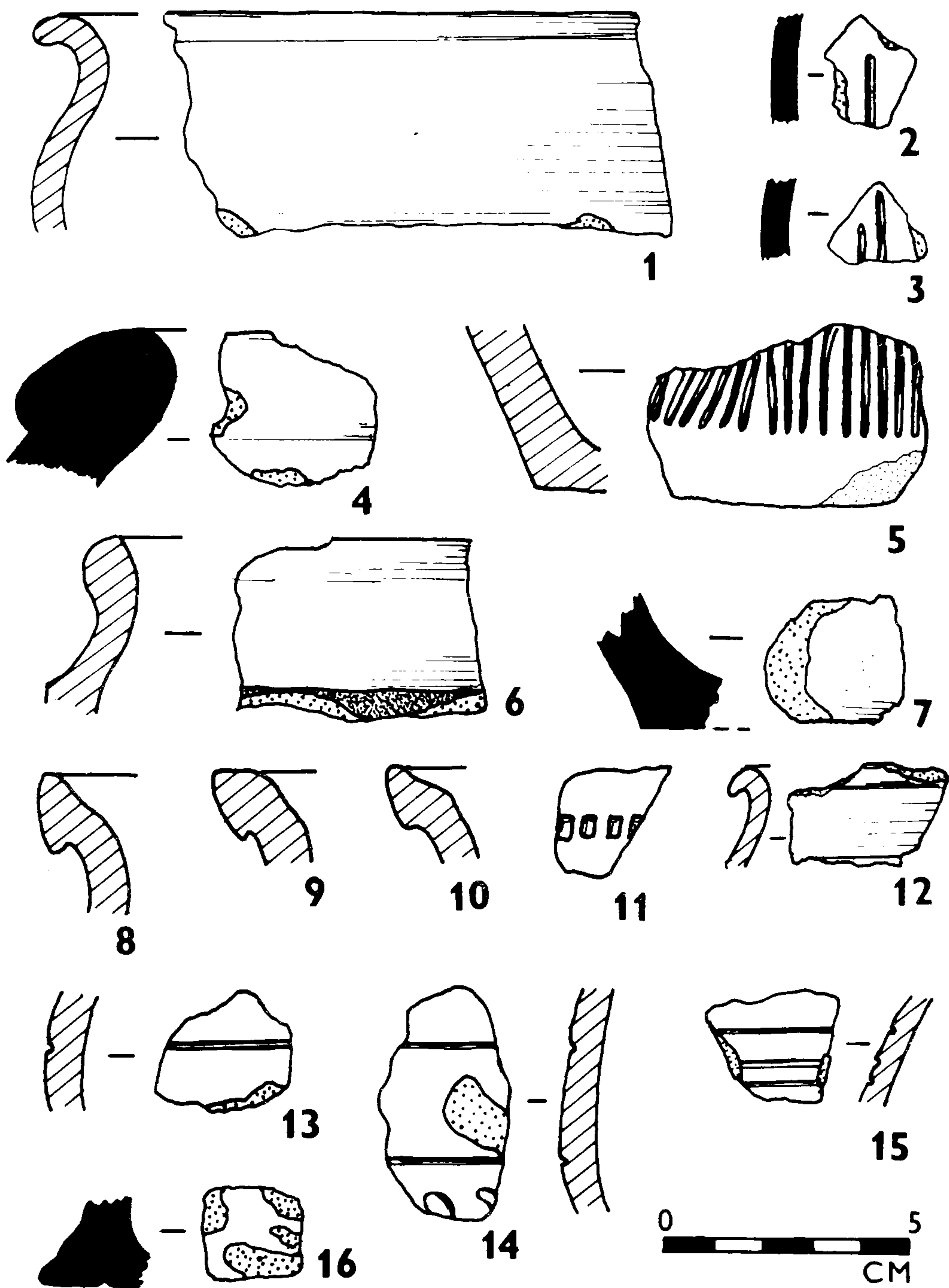
- Urban, J. 1985: K historii těžby zlata v českých zemích. Báňskohistorická studie. Geofond Kutná Hora (nepubl.rkp.).
- Vaněček, V. 1957: Keltská a germánsko-římská kapitola dějin státu a práva v Československu, Právněhistorické studie III, 5-72.
- Venci, S. 1984: Poznámka redakce, AR XXXVI, 512.
- Vodička, J. 1976: Keltové a nerostné suroviny ve východních Čechách, Geologický průzkum 4, 121-122.
- Vohlídal, A. 1937: O dolech a ryžích v Pacově a u Zlatenky, Ročenka muzea v Pacově 1937, 1-16.
- 1937-1938: Kde se u nás rýžovalo zlato, Zálesí 19, 37-40.
- Waldhauser, J. 1975: Prameny ke studiu keltského osídlení z povodí střední Bíliny, Výzkumy v Čechách 1975 (Supplementum), 27-71.
- 1976: Topografie der keltischen Besiedlung in Erzgebirgsvorland, AR XXVIII, 294-314.
- 1982-1983: Leskovice, o. Pelhřimov, Výzkumy v Čechách 1982-83, 78.
- 1983: Závěrečný horizont keltských oppid v Čechách. Konfrontace výkladů historických pramenů, numismatiky a archeologie, Slovenská archeológia XXXI, 325-356.
- 1983a: Užití zlata v pravěku zejména na Moravě a v Čechách. Mikulov.
- 1984: Oppida et castella, Les Celtes en Belgique et dans le nord de la France, 265-270. Villeneuve.
- 1985: Zu ökonomischen Entwicklung bei den keltischen Stämmen in Böhmen, Produktivkräfte und Produktionsverhältnisse in ur- und frühgeschichtlicher Zeit, 245-251. Berlin.
- 1985a: Získávání mědi a její tavba v keltských Čechách během pozdního halštatu a v laténu, Studie z dějin hornictví 16, 46-88.
- Žebera, K. 1936-1938: Archeologický výzkum Posázaví. I. zpráva: Neoligické a středověké vápencové lomy na "Bílém kameni", u Sázavy, PA XLI, 51-88.
- 1940: Střední Posázaví v Pravěku. Archeologický výzkum Posázaví II., Časopis turistů 8.



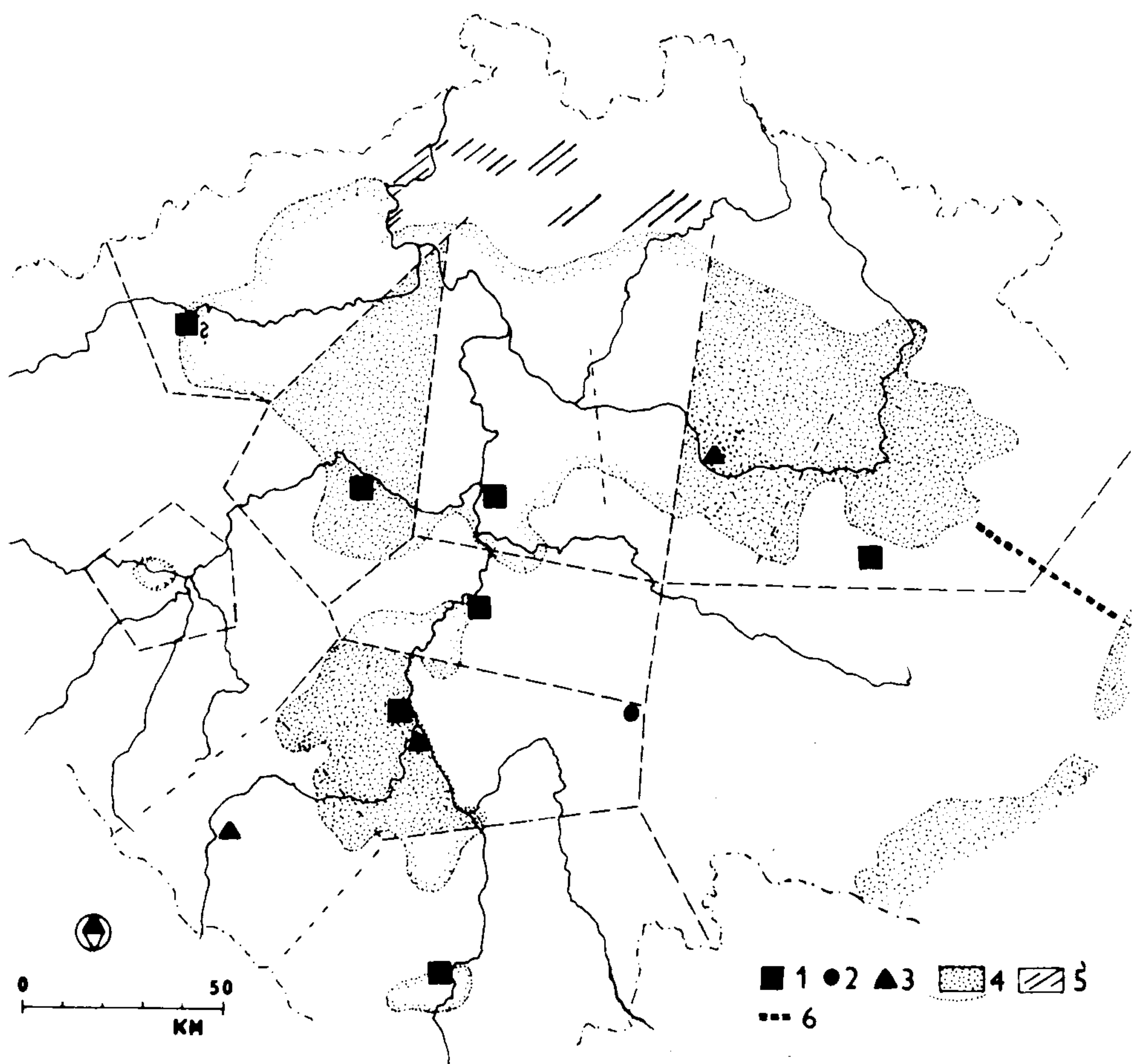
Obr. 1 Situace nálezů depotu mincí, sídliště a rýžovnických sejpů na lokalitě Leskovice (o. Pelhřimov). Vysvětlivky: 1 Depot zlatých keltských mincí, 2 keltské a středověké nálezy keramiky ("širší" prostor sídliště dle informací Z. Prokeše), 3 rýžovnické sejpy (dle Čecha 1949, obr. na str. 627 s doplňky rekognoskace terénu v r. 1984), 4 les dle současného stavu, 5 rybník, 6 bezejmenný potok s okolními nálezy v literatuře zmiňovaných sejpů, 7 Cerekvický potok, 8 obec Leskovice, 9 obec Moraveč, 10 obec Zlaténka



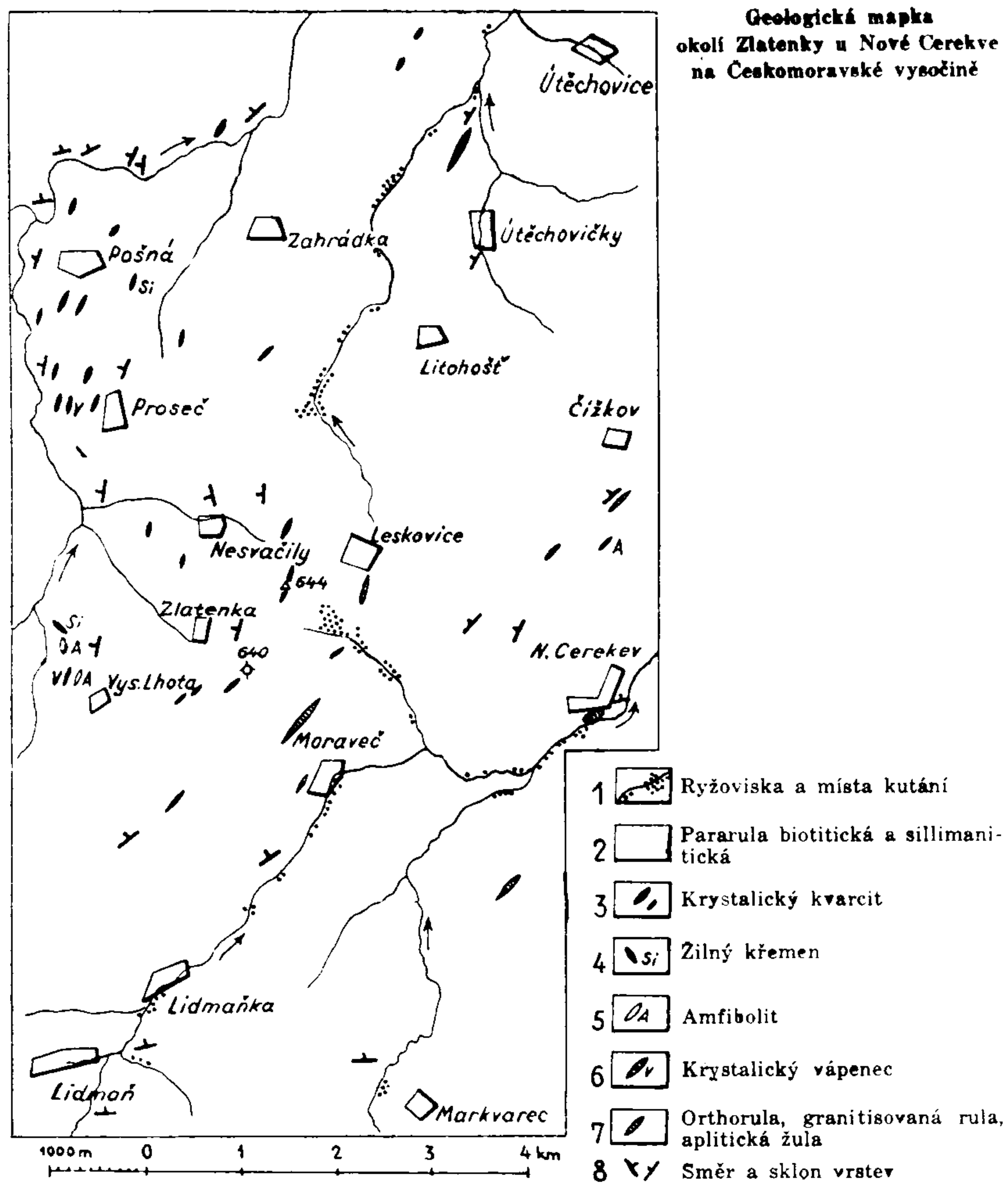
Obr. 2 Depot zlatých keltských mincí z Leskovic (o. Pelhřimov).
Podle Dobiáše 1926, obr. 1.



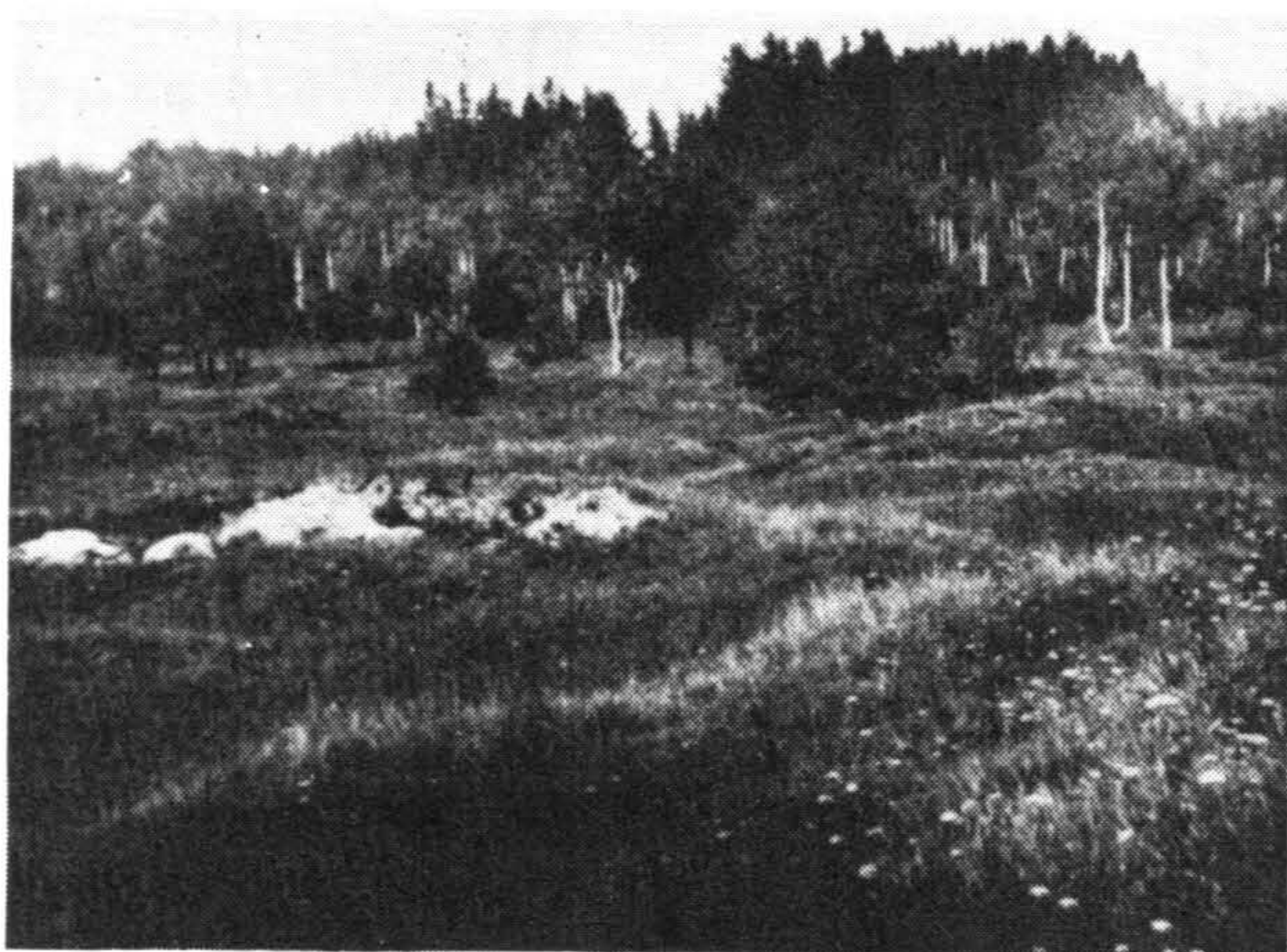
Obr. 3 Sběry keramiky z lokality Leskovice (o. Pelhřimov).
1-7 laténská keramika, 8-16 středověká keramika. Černě
vyplněné profily značí tuhovou keramiku.



Obr. 4 Čechy v období sklonku doby keltského osídlení s pokusem o zachycení teritoriálních komunit prostřednictvím "anglické metody" polygonů. Vysvětlivky: 1 Oppidum, 2 lokalita Leskovice, 3 castellum, 4 (přibližná hranice) keltského osídlení z mladší a pozdní doby laténské (podle Pleinera et al. 1978, mapa 9 a Meduny 1981, Karta 1-2), 5 nekeltské osídlení podmokelské a kobylské skupiny, 6 potenciální komunikace mezi ekumenami českých a moravských Keltů.



Obr. 5 Okolí lokality Leskovice s vyznačením rýžovišť a dolů
(podle V. Čecha 1949, mapa na str. 627).



Obr. 6 Fotografie rýžovišť na blíže neurčeném místě mezi obcemi
Leskovice, Moraveč a Zlaténka (podle Čecha 1949, obr. 1)